Sadržaj

Uvod 1

O knjizi ... 2
Neobavezne pretpostavke ... 3
Sličice korišćene u knjizi ... 3
Dodatni materijal uz knjigu ... 4
Odakle početi ... 4

Deo I: Osnovno o računarima ... 5

Poglavlje 1: Digitalni svet ... 7

PC: predstavljamo vam personalni računar ... 7
Poslovna primena: višekorisnički računarski sistemi ... 10
Računarski softver ... 11
BIOS ... 11
Operativni sistem ... 11
Uslužni programi ... 11
Aplikacije ... 12
Sve je povezano ... 12
Čega sve tamo ima ... 14
Kupovina ... 14
Zabava i igrice ... 15
Komunikacija preko interneta ... 15
Društveno umrežavanje ... 16
Informacije, molim ... 17
Školovanje ... 18

Poglavlje 2: Kupovina i podešavanje računara ... 21

Računarski hardver ... 21
Šta je procesor? ... 22
Šta je memorija? ... 23
Šta je čvrsti disk? ... 24
Šta su ulazni uređaji? ... 24
Šta su ekrani? ... 25
Šta je optička disk jedinica? ... 26
Opcije povezivanja na internet ... 26
Softver ... 27
Biranje računara ... 27
Veličina računara ... 28
Operativni sistem ... 28
Šta dobijate za uloženi novac? ... 28
Podešavanje računara ... 30
Raspakujte računar ... 30
Priključite monitor, tastaturu i miša ... 30
Podesite uređaj ... 31

Ulazni uređaji ... 31
Korišćenje pokazivačkog uređaja ... 31
Rad s ekranom osetljivim na dodir ... 32
Raspored tastera na tastaturi ... 32
Prečice s tastature ... 34
Pokretanje i isključivanje računara ... 35
Prijavljivanje za rad ... 35
Korisnički nalozi ... 35
Isključivanje računara ... 36

Poglavlje 3: Upoznavanje s operativnim sistemima ... 39

Šta je operativni sistem? ... 39
Vrste operativnih sistema ... 40
Operativni sistemi za stone i prenosive računare ... 40
Mac OS X ... 41
Microsoft Windows ... 42
Linux ... 43
Operativni sistemi za internet računare ... 44
Operativni sistemi za tablete i pametne telefone ... 44
Kako operativni sistemi komuniciraju s hardverom ... 45

Poglavlje 4: Osnove Windowsa 8.1 ... 47

Snalaženje u Windowsu 8.1 ... 47
Početni ekran ... 47
Radna površina ... 48
Traka s dugmadima ... 49
Izvršavanje aplikacija ... 50
Pokretanje aplikacije ... 51
Prebacivanje između aplikacija ... 53
Zatvaranje aplikacije ... 54
Rad u aplikaciji s radne površine ... 54
Rad u aplikaciji Windowsa 8 ... 55
Upravljanje prozorima aplikacija ... 55
Upravljanje prozorima na radnoj površini ... 56
Raspoređivanje aplikacija Windowsa 8 ... 56
Upravljanje datotekama u File Exploreru ... 57
Skladištenje datoteka ... 58
Pregledanje sadržaja diskova i omotnica ... 59
Otvaranje nove omotnice ... 61
Biranje datoteka i omotnica ... 61
Promena prikaza liste datoteka ... 62
Pretraživanje datoteka ... 62
Kopiranje ili premeštanje datoteke ili omotnice ... 62
Brisanje i vraćanje datoteka ... 63
Korišćenje kućne mreže ... 64
Pristupanje postojećoj mreži ... 64
Podešavanje mrežnog hardvera ... 65
Povezivanje računara na bežičnu mrežu ... 67
Kako da bežični signal bude jači ... 68

Deljenje datoteka i omotnica na mreži ... 68
Pregledanje deljenih sadržaja drugih korisnika ... 70
Korišćenje deljenog štampača ... 71
Deljenje štampača s drugima ... 71

Deo II: Iskustvo s internetom ... 73

Poglavlje 5: Osnove interneta ... 75

Šta je internet? ... 75
Načini povezivanja na internet ... 77
Podešavanje veze s internetom ... 79
Otklanjanje problema s internet vezom ... 79

Poglavlje 6: Rad s vebom ... 83

Kako funkcioniše veb ... 83
Veb adrese ... 84
Okruženje Internet Explorera ... 86
Pretraživanje veba ... 89
Korišćenje bezbedne lokacije ... 92
Pregledanje istorije pretraživanja ... 92
Čuvanje i organizovanje omiljenih lokacija ... 94
Izrada sopstvenog veb sadržaja ... 95

Poglavlje 7: Slanje i primanje e-pošte ... 97

Šta je elektronska pošta ... 97
Adrese e-pošte i serveri za poštu ... 98
Vrste naloga e-pošte ... 98
Otvaranje naloga e-pošte ... 99
Podešavanje naloga u klijentu za e-poštu ... 100
Podešavanje naloga u aplikaciji Mail u Windowsu 8.1 ... 100
Podešavanje Outlook.com naloga ... 102
Podešavanje naloga u programu Microsoft Outlook 2013 ... 103
Sastavljanje i slanje e-poruka ... 104
Prijemno sanduče (Inbox) ... 106
Odgovaranje i prosleđivanje ... 107
Upravljanje porukama e-pošte ... 108
Brisanje poruka ... 108
Pregledanje omotnica ... 108
Pravljenje novih omotnica ... 108
Premeštanje poruka u omotnice ... 110
Pravila ponašanja prilikom slanja e-pošte ... 111

Poglavlje 8: Oblak i komuniciranje na vebu ... 113

Korišćenje aplikacija u oblaku ... 113
Korišćenje Microsoftovog servisa OneDrive ... 115
Prijava za rad u veb okruženju OneDrive ... 115
Instaliranje i korišćenje servisa OneDrive na Windowsovoj radnoj površini ... 116
Korišćenje aplikacije OneDrive za Windows 8 ... 117

Učešće na društvenim mrežama ... 118
Facebook i ostale društvene mreže ... 118
Diskusione grupe ... 119
Pisanje bloga ... 121
Twitter ... 122
Slanje trenutnih poruka ... 122
Korišćenje veb kamere ... 123

Deo III: Programi za produktivnost ... 125

Poglavlje 9: Upoznavanje s aplikacijama ... 127

Vrste aplikacija ... 127
Instaliranje i uklanjanje aplikacija ... 128
Šta je Microsoft Office? ... 130
Kretanje po okruženju aplikacije iz paketa Office ... 132
Početni ekran ... 132
Komandna traka i kartice ... 132
Meni File ... 134
Kretanje po aplikaciji ... 134
Promena veličine i režima prikaza dokumenta ... 136
Pravljenje dokumenta ... 137
Unošenje teksta ... 137
Umetanje slike ... 138
Otvaranje i snimanje datoteka ... 138
Snimanje rada po prvi put ... 139
Kretanje po okviru za dijalog Save As ... 140
Otvaranje dokumenta ... 142
Štampanje datoteka ... 143

Poglavlje 10: Izrada ličnih dokumenata u Microsoft Wordu ... 145

Izrada novog dokumenta pomoću šablona ... 145
Podešavanje parametara strane ... 147
Zadavanje margina strane ... 147
Zadavanje veličine papira i orijentacije ... 149
Uređivanje i biranje teksta ... 150
Ispunjavanje rezervisanih polja za tekst ... 151
Unošenje i menjanje teksta ... 151
Biranje teksta ... 151
Formatiranje teksta ... 152
Biranje fonta, veličine i boje teksta ... 152
Primena atributa i efekata na tekst ... 153
Rad s temama ... 155
Primena grupe stilova ... 156
Formatiranje pasusa ... 157
Primena horizontalnog poravnanja ... 157
Uvlačenje pasusa ... 158
Promena vertikalnog razmaka ... 160
Izrada numerisanih i nenumerisanih lista ... 161

Rad sa stilovima ... 162
Primena stila ... 162
Izmena stila ... 163
Izrada novog stila ... 163
Kopiranje formatiranja pomoću funkcije Format Painter ... 165
Provera ispravnosti pravopisa i gramatike ... 165
Pravljenje tabele ... 166
Biranje redova i kolona ... 167
Promena veličine redova i kolona ... 168
Formatiranje ivica tabele ... 168
Rad sa slikama ... 169
Umetanje slika s veba ... 170
Vektorske i rasterske slike ... 170
Umetanje fotografija iz datoteka ... 173
Promena prelamanja teksta oko slike ... 173
Premeštanje slike ... 174
Promena veličine slike ... 175
Stono izdavaštvo ... 175

Poglavlje 11: Upravljanje podacima i računanje u Microsoft Excelu ... 177

Upoznavanje s Excelovim okruženjem ... 177
Pomeranje kursora ... 179
Biranje opsega ... 179
Unošenje i menjanje sadržaja ćelije ... 180
Menjanje podataka u ćelijama ... 181
Kopiranje i premeštanje podataka između ćelija ... 182
Korišćenje funkcije AutoFill za popunjavanje ćelije ... 183
Menjanje strukture radnog lista ... 184
Umetanje i brisanje redova i kolona ... 184
Umetanje i brisanje ćelija i opsega ... 184
Računanje pomoću formula ... 185
Premeštanje i kopiranje formula ... 186
Upoznavanje s funkcijama ... 187
Upotreba funkcije SUM ... 187
Umetanje funkcije ... 188
Upoznavanje s osnovnim funkcijama ... 189
Formatiranje radnog lista ... 190
Podešavanje redova i kolona ... 190
Primenjivanje teme radne sveske ... 191
Štampanje radnih listova ... 191
Izrada dijagrama ... 193
Izrada kružnog dijagrama ... 193
Izrada stubičastog ili trakastog dijagrama ... 194
Pretvaranje redova u kolone i obratno ... 195
Elementi dijagrama ... 195
Menjanje opsega podataka na dijagramu ... 197
Menjanje vrste dijagrama ... 197
Menjanje veličine dijagrama ... 199

Premeštanje dijagrama na poseban radni list ... 199
Dodavanje i pozicioniranje elemenata dijagrama ... 199
Formatiranje dijagrama ... 200

Poglavlje 12: Izrada prezentacija u Microsoft PowerPointu ... 203

Istraživanje PowerPointovog okruženja ... 204
Kretanje po prezentaciji ... 205
Prikazi u PowerPointu ... 205
Izrada nove prezentacije ... 205
Izrada novih slajdova ... 206
Dupliranje slajda ... 206
Brisanje slajda ... 207
Dodavanje teksta na slajd ... 208
Rad sa sadržajem slajda ... 209
Formatiranje prezentacije ... 210
Primena tema ... 210
Primena stilova oblika ... 211
Primena popune pozadine ... 212
Postavljanje i uklanjanje okvira ... 212
Primena efekata oblika ... 212
Uključivanje i isključivanje funkcije Autofit ... 213
Umetanje slika ... 214
Umetanje slike s veb lokacije Office.com ... 215
Umetanje vlastitih slika ... 216
Dodavanje efekata prelaza između slajdova ... 216
Podešavanje ručnog ili automatskog smenjivanja slajdova ... 217
Umetanje audio i video zapisa ... 217
Umetanje zvučnog zapisa na slajd ... 217
Umetanje video-zapisa na slajd ... 218
Projekcija slajdova ... 219
Prebacivanje između slajdova ... 219
Prekidanje projekcije slajdova ... 219
Štampanje propratnog materijala i beležaka ... 220

Poglavlje 13: Čuvanje i pronalaženje podataka u Microsoft Accessu ... 223

Osnove baza podataka i Accessa ... 223
Izrada nove baze podataka ... 226
Izrada tabele ... 227
Pravljenje veza između tabela ... 230
Unošenje i menjanje zapisa ... 231
Izrada upita ... 232
Izrada upita pomoću čarobnjaka Simple Query ... 232
Izrada upita u prikazu Query Design ... 233
Izrada izveštaja ... 236

Deo IV: Bezbednost i privatnost u digitalnom svetu... 239

Poglavlje 14: Zaštita računara i podataka od štete 241

Upoznavanje s rizicima 241
Rizici 242
Pretnje 243
Zaštita od prirodnih rizika 244
Prostor za rad prilagođen računaru 244
Pravljenje rezervnih kopija podataka 245
Zaštita od pretnji koje potiču od ljudi 246
Jake lozinke 246
Ažuriranje operativnog sistema 247
Zaštita od virusa i zlonamernog softvera 248
Zaštitne barijere 249
Podešavanje parametara radi pojačanja bezbednosti 251
Bezbednosni parametri veb čitača 251
Bezbednosni parametri elektronske pošte 253
Najbolji načini za bezbedno korišćenje veba 254
Pazite se pecanja 254
Podatke o finansijama unosite samo na bezbednim lokacijama 255
Obratite pažnju na bezbednosne sertifikate 255
Kupujte u poznatim prodavnicama 256
Budite pažljivi prilikom on-lajn plaćanja 256
Budite škrti pri davanju informacija 256
Držite se podalje od „poročnih lokacija“ 256

Poglavlje 15: Čuvajte svoju privatnost 259

Zašto su lični podaci unosan posao 259
Ciljano oglašavanje 260
Kako oglašivači ciljaju kupce 260
Kako da podatke dostupne oglašivačima svedete na najmanju meru 261
Zaštita od praćenja 262
Ograničite broj kolačića treće strane 263
Krađa identiteta 266
Društveni inženjering 268
Preterano deljenje informacija na društvenim mrežama 269
Poboljšajte privatnost na vebu 270
Parametri za poboljšanje privatnosti u veb čitaču 270
Parametri privatnosti za slanje trenutnih poruka 272
Parametri privatnosti za e-poštu 272
Zaštita dece od pretnji na internetu 274
Kako rade on-lajn predatori 274
Kako deca odaju informacije 275
Najbolji načini da sačuvate bezbednost dece 276
Korišćenje aplikacija za porodičnu bezbednost 277
Izbegavajte kršenje autorskih prava 277
Plagijati 278
Kršenje autorskih prava 279
Ostanite na pravoj strani zakona 280

Deo V: Mobilnost i multimedija 281

Poglavlje 16: Proširite svoje iskustvo u radu s računarom na druge uređaje 283

Upoznavanje s osnovama rada na tabletu 283
Veličine tableta 285
Operativni sistemi za tablete 285
Kretanje po operativnom sistemu tableta 286
Upoznavanje s osnovama rada na pametnom telefonu 287
Vrste pametnih telefona 288
Biranje pametnog telefona 288
Kretanje po okruženju pametnog telefona 290
Osnovno o digitalnoj televiziji i filmovima 290
Prijavljivanje na on-lajn servise za gledanje filmova i televizije 291
Gledanje on-lajn sadržaja 292
Gledanje TV programa na računaru 292
Prikazivanje sadržaja računara na TV ekranu 293

Poglavlje 17: Digitalni foto-aparati i fotografija 295

Kako nastaju digitalne slike 296
Biranje digitalnog foto-aparata 297
Telo aparata 297
Cene 299
Tehničke karakteristike 299
Programi za organizovanje slika 301
Prebacivanje slika s aparata na računar 302
Prebacivanje slika pomoću File Explorera 302
Prebacivanje slika pomoću programa za organizovanje slika 303
Kopiranje slika s memorijske kartice 306
Čuvanje digitalnih slika i rad s njima 306
Pregledanje slika 306
Premeštanje i kopiranje slika 307
Brisanje slika 308
Obrada digitalnih slika 308
Rotiranje slike 308
Korigovanje boja na slici 308
Opsecanje slike 309
Štampanje digitalnih slika 309
Provera parametara štampača 310
Biranje foto-štampača 310
Štampanje iz programa Windows Live Photo Gallery 311
Uslužna izrada slika 312
Deljenje digitalnih slika 313
Izaberite servis za deljenje slika 313
Menjanje veličine slika koje ćete deliti s drugima 313

Poglavlje 18: Rad s muzikom i videom 315

Digitalni audio 315
Šta vam sve treba za digitalni audio 316
Kako se snima digitalni audio 316
Formati audio-datoteka 317
Organizovanje i reprodukovanje digitalne muzike 317
Aplikacije za puštanje digitalnih pesama 318
Organizovanje digitalnih multimedijalnih sadržaja na računaru 319
Korišćenje Windows Media Playera 321
Puštanje snimljenih pesama 321
Pravljenje liste pesama 322
Kupovina digitalne muzike na vebu 323
Kopiranje CD-a 324
Kopiranje muzike s drugog računara 325
Narezivanje CD-ova u Windows Media Playeru 326
Sinhronizovanje prenosivih uređaja 328
Slanje muzike u realnom vremenu drugim korisnicima 328
Govorne tehnologije 329
Čitanje pisanog teksta naglas 329
Podešavanje mikrofona 330
Diktiranje teksta pomoću mikrofona 331
Upravljanje Windowsom pomoću mikrofona 332
Digitalni video 332
Video-formati 332
Adobe Flash Media 334
Animirani GIF 334
Aplikacije za reprodukovanje video-zapisa i filmova 334
Kako se filmovi čuvaju na DVD diskovima 335
Reprodukovanje audio i video sadržaja u realnom vremenu preko veba 336
Izrada i obrada audio i video sadržaja 338
Aplikacije za obradu zvuka 338
Aplikacije za obradu videa 338
Obrada digitalnih video-zapisa u programu Windows Movie Maker 339
Čuvanje digitalnog video-projekta 341

Deo VI: Sve same desetke 343

Poglavlje 19: Deset problema s računarom (i kako ih rešiti) 345

Nema napajanja, nema ničega 345
Windows neće normalno da se podigne 346
Sve radi sporije nego obično 347
System Restore 348
Osvežavanje Windowsa 349

Nemate pristup internetu ... 350
Proverite vezu s internetom ... 350
Proverite ruter ... 350
Proverite računar ... 350
Ne primate e-poštu ... 351
Aplikacija ne reaguje ... 351
Prikazuje vam se plavi ekran smrti ... 352
Dok ste na vebu, često vam iskaču reklame ... 353
Vaš sistem nema zvuk ... 354
Video-smetnje u igrici ... 355

Poglavlje 20: Deset saveta za rad u Windowsu 8.1 ... 357

Pokretanje aplikacija pomoću funkcije Search ... 357
Reorganizujte početni ekran ... 358
Kačenje prečica na paletu poslova ... 360
Uvećajte ikonice i tekst ... 361
Brzo prelaženje iz jednog programa u drugi ... 362
Desnim tasterom miša pritisnite dugme Start ... 363
Koristiti biblioteke (ili ne) ... 363
Snimite omiljene lokacije u File Exploreru ... 365
Deinstalirajte neželjene aplikacije ... 366
Sprečite programe da se učitavaju pri podizanju sistema ... 367

Dodatak: Poslovi u oblasti digitalnih tehnologija ... 369

Spisak termina korišćenih u knjizi ... 377

Indeks ... 381

Uvod

Dakle, uzeli ste ovu knjigu i možda se pitate šta tačno znači digitalna pismenost. Da analiziramo malo taj izraz. Termin *digitalna* se odnosi na binarne cifre (jedinice i nule) s kojima rade računari. Kad je nešto digitalno, to znači da je sačinjeno od numeričkih vrednosti – i obično znači da je kompjuterizovano ili barem elektronsko. *Pismenost* znači sposobnost komuniciranja na nekom jeziku. Recimo, da znate da pišete i čitate na engleskom jeziku. Slično tome, digitalno pismena osoba je neko ko vešto koristi digitalne tehnologije, uključujući računare.

Možda mislite da ne koristite baš često računarske tehnologije? Razmislite dobro. Računari su *svuda* oko nas, uključujući mesta na kojima ih ne biste očekivali niti biste pomislili da ih ima.

Pretpostavimo na trenutak da ste prosečan kancelarijski službenik.

Budi vas digitalni budilnik.

Uskačete u svoj automobil (čijim motorom upravlja računar) i stižete do posla. Da biste ušli u zgradu, ubacujete svoju identifikacionu karticu u odgovarajući aparat pored vrata.

Na svom radnom mestu pomoću stonog računara planirate budžet za nov projekat i prisustvujete video-konferenciji s kolegama iz druge zgrade na kojoj raspravljate o pojedinostima projekta.

Na pauzi za ručak, odlazite do restorana brze hrane gde zaposleni preko ekrana osetljivog na dodir na kasi unosi vašu narudžbinu.

Popodne sedate u kola i odlazite na sastanak s klijentom, a tačnu adresu pronalazite pomoću GPS uređaja.

Na putu do tamo ćaskate s mamom preko mobilnog telefona.

Na kraju se vraćate kući i gledate film koji ste snimili preko DVD uređaja, šaljete poruku prijatelju o filmu koji ste upravo gledali i odlazite na spavanje.

Pročitajte ovu priču još jednom i izbrojte koliko računara ste koristili. Jeste li ih sve pronašli? A to je samo jedan dan. Neki drugi dan ćete možda podići novac s bankomata, igrati igricu na telefonu, rezervisati hotel preko interneta ili poslati mejl svom šefu. Kad malo razmislite, neverovatno je koliko su računari proželi naš život u poslednjih nekoliko decenija, u svakoj oblasti.

Računari su dobili glavnu ulogu u svakodnevnom životu ne samo u gradskim i prigradskim područjima, i ne samo u Zapadnom svetu, već i u seoskim sredinama i to u svakoj zemlji. Internet kafei u zabačenim selima na svim kontinentima omogućavaju ljudima da iznajme računar na određeno vreme i istražuju svet interneta, a preko pametnih telefona po pristupačnoj ceni internetu mogu pristupiti oni koji sebi ne mogu da priušte moderan personalni računar. Pomoću računara, farmeri mogu da planiraju optimalno vreme setve i prinose, i izračunaju koliko je hrane potrebno za krdo stoke. Porodice održavaju kontakt preko elektronske pošte s rođacima koji žive daleko. Internet i računarstvo su dotakli svaki delić Zemljine kugle.

Šta sve ovo vama znači? Znači da je digitalna pismenost obaveza ako želite da idete u korak sa svetom koji se neprestano menja. Ukoliko ne pratite najnovije digitalne tehnologije, sve više ćete zaostajati i biti zbunjeni dok nove tehnologije budu zamenjivale stare. Drugim rečima, *potrebna vam je ova knjiga!* Zato, hajde da počnemo.

O knjizi

Cilj ove knjige je da vam pomogne da steknete digitalnu pismenost – to jest, da vešto koristite savremene digitalne tehnologije s kojima se susrećete u svakodnevnom životu. Napisana je prema Microsoftovom Standardnom kurikulumu za digitalnu pismenost, verzija 3. Detalje potražite na adresi: `http://www.microsoft.com/about/corporatecitizenship/citizenship/giving/programs/up/digitalliteracy/eng/curriculum3.mspx`.

Microsoftov program za digitalnu pismenost nije samo skup standarda već i kurikulum na vebu i ispit za proveru znanja. Ako budete pohađali taj kurs preko interneta, proučavaćete ovih pet oblasti:

- ✔ osnove rada na računaru
- ✔ internet i veb
- ✔ programi za poboljšanje radne produktivnosti
- ✔ bezbednost i privatnost rada na računaru
- ✔ digitalni životni stil.

Knjiga koju držite u ruci zasnovana je na istom kurikulumu i obrađuje iste teme. Ona vam pruža mogućnost da se digitalno opismenite a da pritom ne morate da završite kurs na internetu.

U knjizi se koriste određene konvencije pomoću kojih se ističu važne informacije i čitaocima olakšava snalaženje kroz izloženu materiju:

- ✔ **Saveti:** Ističu dodatne korisne informacije, kao što su prečice koje vam štede trud, kojima dopunjavate svoje znanje ili povećavate produktivnost.
- ✔ **Napomene:** Zanimljivi komentari i dodatne informacije, poput onih o poreklu termina ili izuzetku od opšteg pravila navedenog u glavnom tekstu.
- ✔ **Upozorenja:** Ukazuju na potencijalne opasnosti i načine rešavanja problema. Primera radi, ako ima šanse da vam se prikaže poruka o grešci, pored ove ikonice pročitaćete uputstvo koje će vam pomoći da izađete na kraj s problemom.
- ✔ **Velika početna slova:** Iako se u nekim aplikacijama nazivi opcija i dugmadi ispisuju malim slovima, ja ću ih pisati velikim početnim slovima da bih ih naglasila. Recimo, na ekranu će možda biti ispisano *Save now* (Snimi sada), a u knjizi će pisati Save Now. Kad je naziv komande kratak, tu nema neke velike razlike ali kad se pominje nešto poput polja za potvrdu Don't Ask for Credentials Again, ipak je malo jasnije ako se koriste velika slova.

- ✔ **Podebljan ispis:** Pozivi na slike su ispisani podebljano, kao i tekst koji treba da unesete preko tastature.
- ✔ **Kurziv:** Tehnologiji su svojstveni posebni termini i koncepti, pa kada uvodim nov termin, ispisujem ga kurzivom da bih ga naglasila.
- ✔ **Natpisi na slikama:** Neke slike imaju natpise ili druge oznake kako bi vam se privukla pažnja na odgovarajuća mesta. Na primer, kada pominjem određeno dugme, pored njega će biti natpis.
- ✔ **Veb adrese:** Adrese veb lokacija izgledaju ovako: `www.dummies.com`.

Neobavezne pretpostavke

Pretpostavljam da imate neki računar i želite da naučite nešto više o tome kako on radi i sarađuje s drugim računarima. Samo vam to i treba kako biste počeli da učite i izvučete neku korist iz ove knjige.

Za pojedina poglavlja biće vam potreban odgovarajući softver, ali u slučaju da ga nemate, ta poglavlja možete i preskočiti ili ih samo letimice pregledati da biste se ukratko informisali. To su:

U poglavlju 4, „Osnove Windowsa 8.1“ i poglavlju 7, „Slanje i primanje e-pošte“, pretpostavlja se da imate instaliran Windows 8.1. Ukoliko imate Windows 8, možete besplatno preuzeti nadogradnju na Windows 8.1 pomoću uslužnog programa Windows Update. U poglavlju 7 takođe se pretpostavlja da imate jedan ili više naloga e-pošte.

U poglavlju 6, „Rad s vebom“, pretpostavlja se da imate Internet Explorer – čitač veba koji se besplatno isporučuje uz Windows. Pomoću programa Windows Update možete proveriti da li imate najnoviju verziju.

Za poglavlja 10, 11, 12 i 13 pretpostavlja se da imate Microsoft Word, Excel, PowerPoint i Access 2013. Ti programi su sastavni deo paketa Microsoft Office.

U poglavlju 17, pretpostavlja se da imate digitalni foto-aparat i štampač digitalnih slika, koji nije obavezna komponenta.

Sličice korišćene u knjizi

Označava savete i prečice koji olakšavaju rad na računaru.

Informacije od naročitog značaja. Da biste izdvojili najvažnije informacije iz svakog poglavlja, samo potražite pasuse označene ovom sličicom.

Budite oprezni! Ova sličica označava važne informacije koje vas mogu poštedeti glavobolje.

Dodatni materijal uz knjigu

- ✔ **Kratak podsetnik:** Možete ga naći na adresi www.dummies.com/cheatsheet/digitalliteracy. Na njemu se nalaze prečice s tastature i za rad s mišem za Windows 8.1 i Office 2013.
- ✔ **Članci na veb lokaciji dummies.com:** Prateće članke uz ovu knjigu možete pročitati na adresi www.dummies.com/extras/digitalliteracy. Teme su razne – od podešavanja bezbedne bežične mreže do prilagođavanja aplikacija iz paketa Microsoft Office.
- ✔ **Ažuriranja:** Ukoliko se sadržaj ove knjige bude ažurirao posle štampanja, izmene će biti postavljene na adresi www.dummies.com/extras/digitalliteracy.

Odakle početi

Pregledajte sadržaj ili indeks i potražite temu koja vas najviše zanima. Ili, samo okrenite stranu i počnite od samog početka. Vi ste vlasnik knjige!

Poglavlje 2

Kupovina i podešavanje računara

U ovom poglavlju

Upoznajte se s delovima računara

Saznajte kako se softver uklapa u tu sliku

Otkrijte kako da izaberete računar koji odgovara vašim potrebama

Naučite šta su pokazivački uređaji i tastatura

Vežbajte pokretanje i isključivanje računara

Bez obzira na to da li prvi put kupujete računar ili menjate stari model, biranje pravog računara zna da bude težak zadatak. Ipak, ako imate iole informacija o tome iz čega se računar sastoji i zašto je jedan model skuplji od drugog, moći ćete da donesete dobru odluku bez imalo sumnje u svoj izbor.

U ovom poglavlju upoznaćete se s delovima računara i načinom na koji oni funkcionišu zajedno. Otkrićete zašto jedan računar košta više od drugog i kako da izaberete računar koji odgovara vašim potrebama. Na kraju, naučićete kako da pokrenete i podesite nov novcijat računar.

Računarski hardver

Iskustvo u radu na računaru stiče se interakcijama s hardverom i softverom. *Hardver* čini kompletna opipljiva računarska oprema, kao što su monitor, procesor, tastatura i miš. *Softver* je ono što čini da hardver radi ili vama omogućava da obavljate poslove, kao što je pisanje dokumenata u Microsoft Wordu ili igranje partije pasijansa.

Glavni deo računara je *sistemska jedinica* (engl. *system unit*). U kućištu u kome se nalazi sistemska jedinica smešteno je nekoliko osnovnih komponenata u koje spadaju:

- ✔ **Matična ploča (engl. *motherboard*),** prilično velika štampana ploča u koju se utačinju sve ostale komponente.
- ✔ **Centralna procesorska jedinica (engl. *central processing unit, CPU*),** tzv. procesor. To je izuzetno sofisticiran silicijumski čip koji ima ulogu mozga u računaru. Instalira se u specijalnu utičnicu na matičnoj ploči.
- ✔ **Radna memorija (engl. *random access memory, RAM*),** skup čipova za skladištenje podataka koji obezbeđuju prostor za privremeni smeštaj softvera dok se on izvršava na računaru.
- ✔ **Čvrsti disk (engl. *hard drive*),** jedinica za skladištenje datoteka operativnog sistema, datoteka aplikacija i datoteka s podacima.

Sistemska jedinica može sadržati i druge komponente, poput štampanih ploča kojima se dopunjuju performanse računara – recimo, podrška za zvuk i mrežu.

U ovom poglavlju detaljno ću opisati navedene osnovne komponente.

Šta je procesor?

Procesor je odgovoran za obradu većine podataka u računaru, pri čemu na osnovu unetih podataka prikazuje odgovarajući izlaz na ekranu. Kao što možete zamisliti, brzina i performanse procesora najvažniji su faktori koji određuju koliko dobro računar radi. Procesor je veoma mali, tanki silicijumski poluprovodnik smešten unutar keramičkog čipa, instaliran na matičnu ploču (slika 2-1).

Brzina procesora se meri *gigahercima* (engl. *gigahertz, GHz*). Što je ta vrednost veća, procesor brže radi. Herc je mera za ciklus u sekundi; gigaherc je jedna milijarda ciklusa u sekundi. Međutim, brzina procesora nije jedini pokazatelj njegovih performansi; u različite procesore ugrađene su tehnologije za povećanje efikasnosti koje mogu uvećati propusnu moć podataka na nekoliko načina. Dva procesora ćemo bolje uporediti prema broju *instrukcija u sekundi* koje mogu izvršiti.

Dva najveća proizvođača procesora za personalne računare jesu kompanije Intel i Advanced Micro Devices (AMD). Ne može se reći da je jedna bolja od druge, mada zaluđenici za tehniku jasno izražavaju svog favorita. Prema istom nivou performansi, Intelovi procesori su za nijansu skuplji.

Većina procesora ima više *jezgara* (engl. *core*), što znači da čip sadrži nekoliko kompleta ključnih komponenata tako da je u stanju da izvršava više zadataka istovremeno. Ukoliko procesor radi brzinom od, recimo, 1,8 GHz i ima četiri jezgra, on može da obrađuje četiri puta više podataka nego procesor s jednim jezgrom koji radi isto na 1,8 GHz.

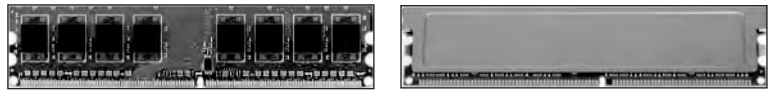
Slika 2-1: *Procesor.*

Izvor: ©iStockphoto.com/scanrail

Šta je memorija?

Memorija (engl. *memory*) sastoji se od računarskih čipova na koje se smeštaju podaci. Jedna vrsta memorije, tzv. radna memorija (RAM), čini centralno skladište memorije koju računar koristi u svom radu. Što računar ima više radne memorije, to više aplikacija može biti otvoreno istovremeno a da to pritom ne narušava performanse računara. Zahvaljujući većoj radnoj memoriji, određene aplikacije će u principu bolje i raditi.

Kapacitet memorije meri se gigabajtima (engl. *gigabyte, GB*), što iznosi milijardu bajtova. Danas većina skromnih računara ima najmanje 4 GB RAM-a, dok supermoderni sistemi imaju 16 GB pa i više. Poput procesora, memorija se sastoji od malih, tankih silicijumskih poluprovodnika smeštenih u keramičke čipove i instaliranih na štampane ploče. Štampane ploče na kojima se nalazi memorija zovu se *memorijski moduli s dva reda nožica* (engl. *dual inline memory module, DIMM*). Takav jedan modul prikazan je na slici 2-2.

Slika 2-2: *Memorija DIMM.*

Izvor: ©iStockphoto.com/aguirre_mar, ©iStockphoto.com/mkos83

Šta je čvrsti disk?

Na čvrstom disku smešten je softver. Kad se računar isključi, šta god da je na čvrstom disku, ono tu i ostaje pa ne morate ponovo učitavati softver kad god uključite računar. Operativni sistem i vaše aplikacije učitavaju se sa čvrstog diska u memoriju, odakle se izvršavaju.

Kapacitet čvrstog diska takođe se meri gigabajtima (GB), kao i memorija. Standardni čvrsti disk ima kapacitet od 500 GB do jednog terabajta (1000 GB), pa i više. Većina čvrstih diskova koji se danas prodaju jesu tradicionalnog mehaničkog tipa na kojima se pomoću metalnih ploča podaci skladište magnetnim putem. Međutim, noviji tip, tzv. *poluprovodnički disk* (engl. *solid state hard drive, SSHD*) koristi određenu vrstu memorije zahvaljujući kojoj se dobija brza, nečujna i pouzdana (ali skupa) opcija za skladištenje podataka.

Šta su ulazni uređaji?

Pored komponenata sistemske jedinice, računar može imati jedan ili više ulaznih uređaja:

- ✔ **Tastatura (engl. *keyboard*)** slična je tastaturi na pisaćoj mašini. Pored toga što se koristi za unos teksta, preko nje računaru izdajete naredbe, kao što su biranje, kopiranje i umetanje teksta.
- ✔ **Mišem (engl. *mouse*)** takođe se izdaju naredbe računaru. Dok miša pomerate po stolu rukom, pokazivač miša se pomera po ekranu. Pomoću pokazivača možete pritisnuti neku stavku – recimo, dugme na ekranu – kojom se daje komanda za neku operaciju, ili možete pritisnuti ekran i povući miša kako biste izabrali tekst ili objekat da biste obavili neku radnju (npr. da biste obrisali ili podebljali tekst).
- ✔ **Pokazivačka kuglica (engl. *trackball*),** prikazana na slici 2-3, slična je mišu s tim što ona stoji u mestu. Pokazivač pomerate po ekranu tako što rotirate kuglicu koja stoji na postolju.
- ✔ **Pokazivačka pločica (engl. *touchpad*),** prikazana na slici 2-4, jeste pravougaona pločica osetljiva na dodir uz koju se nalazi dugmad. Na većini prenosivih računara, pokazivačka pločica je ugrađena zamena za miša. Prstom povlačite po pločici da biste pomerali pokazivač na ekranu.

Slika 2-3: *Pokazivačka kuglica.*

Izvor: ©iStockphoto.com/epixx

Slika 2-4: *Pokazivačka pločica.*

Izvor: freeimages.com/pzado

Šta su ekrani?

Svaki računar ima neku vrstu ekrana. Zavisno od tipa računara, ekran može biti ugrađen ili samostalna jedinica koja se zove *monitor* (slika 2-5) i ima sopstveni kabl za napajanje strujom. Neki ekrani su *osetljivi na dodir* (engl. *touchscreen*). Na računarima s takvim ekranima, podaci se unose povlačenjem prsta.

Slika 2-5: *Monitor.*

Izvor: freeimages.com/frecuencia

Veličina ekrana meri se po dijagonali u inčima, isto kao za televizore. Standardna veličina ekrana prenosivog računara kreće se od 14 do 18 inča (35–45 cm). Veličina standardnog monitora za stone računare može biti u rasponu od 17 do 25 inča (43–63 cm). Na neke računare (naročito stone) može se priključiti više monitora.

Kvalitet slike meri se *rezolucijom* (engl. *resolution*) – to jest, brojem piksela (pojedinačnih tačaka u boji) koji čine sliku pri najvećoj rezoluciji. Primera radi, standardna rezolucija prenosivog PC računara iznosi 1920 × 1080. Prvi broj označava horizontalnu rezoluciju a drugi vertikalnu.

Odnos širine i visine (engl. *aspect ratio*) ekrana izražava se u pikselima. On može biti standardan (4:3) ili sa širokom slikom (16:9). Mali uređaj, recimo, može imati najveću rezoluciju od 800 × 600; ako to svedete na razlomak, dobijate da je odnos širine i visine 4/3.

Šta je optička disk jedinica?

Većina stonih i prenosivih računara ima *optičku disk jedinicu* (engl. *optical drive*) koja čita CD, DVD i/ili Blu-ray diskove. Optičke disk jedinice dobile su ime po načinu na koji upisuju podatke na disk i čitaju ih s diska. Laserski zrak svetli po površini a senzor meri koliko svetla se odbija s određene tačke.

Neki prenosivi računari nemaju DVD uređaj jer se softver može preuzeti i instalirati s *oblaka* (engl. *cloud*), to jest, preko interneta, a isti je slučaj i s puštanjem video-sadržaja i muzike. Stoga je moguće nesmetano koristiti računar i bez pogodnosti reprodukovanja DVD diskova. Međutim, većina stonih računara ima instaliran DVD uređaj.

Optičke disk jedinice u računarima razlikuju se po sledećem:

- ✔ **Koje vrste diskova podržavaju?** Najbolje disk jedinice podržavaju sve tri vrste: Blu-ray, DVD i CD diskove. Uređaji nižeg ranga podržavaju samo CD-ove i DVD-ove.
- ✔ **Da li imaju mogućnost upisivanja ili samo čitanja podataka?** Uređaji s mogućnošću upisivanja podataka omogućavaju vam da kupujete prazne diskove i snimate podatke na njih. Na određeni tip diskova podatke možete upisati samo jedanput (poput DVD-R diskova), dok na neke podatke možete upisivati više puta (DVD-RW).

Opcije povezivanja na internet

Kakav god računar da imate, verovatno ćete hteti da se povežete na internet. To znači da će vam trebati *mrežna kartica* (engl. *network adapter*). Ona može biti instalirana u računaru ili mu se može dodati preko ploče za proširenje ili uređaja koji se utačinje u priključak.

Na internet se možete priključiti bežično ili kablovima. Kablovska veza realizuje se tako što se kabl iz računara priključi na uređaj preko koga dobijate vezu s internetom (kao što je kablovski modem). Takav kabl i veza poznati su pod nazivom *eternet* (engl. *Ethernet*).

Bežična veza omogućava komunikaciju računara s uređajem za povezivanje na internet putem radio-talasa. Takva bežična veza s internetom zove se *Wi-Fi*, ili bežični eternet.

Ukoliko brza internet veza nije dostupna u vašem kraju, možda ćete morati da koristite običan *telefonski modem* (engl. *dial-up modem*) da biste se na internet povezali preko telefonske linije. Telefonski modemi nisu omiljeni – pripadaju staroj, sporoj tehnologiji i zauzimaju telefonsku liniju.

Softver

Softver (takođe poznat pod nazivom *programi* ili *aplikacije*) instaliran je na čvrstom disku računara koji je smešten u kućištu (bilo unutar prenosivog računara, ili, u slučaju stonih računara, u kućištu ili monitoru, ukoliko je reč o PC-ju tipa „sve u jednom“).

Softver se koristi za obavljanje posla, zabavu i krstarenje internetom. Primera radi, Quicken je program za vođenje finansija koji se koristi za praćenje stanja na računu, bolje organizovanje novca pri otplati dugova i sl.

Neke programe dobijate unapred instalirane – recimo, računar uvek ima *operativni sistem* (engl. *operating system*) jer on izvršava sve ostale programe. Pored toga, jedan broj programa sadržan je u samom operativnom sistemu, kao što je WordPad, jednostavan program za obradu teksta koji se isporučuje uz Windows 8. Skype, program pomoću koga možete upućivati telefonske pozive preko interneta, primer je popularnog softvera koji se može naći na internetu i besplatno instalirati na računaru. Ostale programe možete kupovati i instalirati, kako vam koji zatreba.

Operativni sistem (OS) jeste softver koji omogućava pokretanje i isključivanje računara, kao i rad s ostalim programima i datotekama, te povezivanje na internet.

Microsoft Windows je najpopularniji računarski operativni sistem i u ovoj knjizi su uglavnom opisane njegove karakteristike. Od njegovog pojavljivanja objavljeno je mnogo verzija; ovde je opisana verzija Windows 8.1. Prethodna verzija, Windows 7, bila je veoma popularna i još uvek je u širokoj upotrebi.

Drugi po popularnosti je operativni sistem *Mac OS X* kompanije Apple. Namenjen je Apple Macintosh računarima, mada njegove novije verzije mogu da se izvršavaju na istom hardveru na kom se izvršava i Windows. Verzije Mac OS X sistema imaju imena a ne brojeve; važeća verzija se zove Mavericks.

Oba navedena operativna sistema imaju grafičko korisničko okruženje (engl. *graphical user interface, GUI*) koje omogućava korisnicima da komuniciraju s operativnim sistemom tako što pritiskaju slike mišem. Razlike između njih uglavnom su kozmetičke ali korisnici najčešće favorizuju jedan u odnosu na drugi. Na tržištu ima više softvera za Windows nego za Mac OS X.

Biranje računara

Baš kao što ima mnogo modela cipela ili mobilnih telefona, isti je slučaj i s računarima. Neki su manjih dimenzija i prenosivi, neki koriste različite operativne sisteme da bi izvršavali sve programe a neki su nenadmašni u obavljanju određenih funkcija, kao što je rad s grafikom ili igranje igrica. U narednim odeljcima navodimo šta treba imati u vidu prilikom biranja računara.

Veličina računara

Računari se razlikuju i po veličini i prenosivosti. Kao što ste saznali u poglavlju 1, *stoni PC* ima veliko kućište s kojim se povezuju razne komponente – tastatura, miš i monitor. Nije predviđen za prenošenje. Stoni računari su popularni u kancelarijama i izbor su onih koji za svoj novac žele da dobiju najmoćniji računar i nije im važna prenosivost.

Prenosivi računar (engl. *notebook, laptop*) sklapa se poput sveske radi odlaganja i prenošenja. Težak je u proseku između 1,5 i 4 kg, ima ugrađen ekran, tastaturu i pokazivačku pločicu. Na njega se mogu priključiti spoljašnji periferni uređaji (recimo, ako vam treba spoljašnji monitor, neka druga tastatura ili pokazivački uređaj).

Tablet je prenosivi uređaj s ekranom osetljivim na dodir iza kojeg je smeštena računarska elektronika. Dodirivanjem ekrana ili povlačenjem prstom po njemu unose se podaci i zadaju komande; softverska simulacija tastature pojavljuje se na ekranu za unos teksta kada je to potrebno. Tableti su teški svega nekoliko stotina grama i lako se prenose.

Pametan telefon (engl. *smartphone*) jeste mobilni telefon s određenim računarskim performansama. Najčešće ima ekran osetljiv na dodir i sličan je tabletu po nekim karakteristikama – pored toga što služi za telefoniranje, izvršava aplikacije i pristupa internetu.

Operativni sistem

Ukoliko imate omiljeni operativni sistem, vodite računa o tome da je na računaru koji ste izabrali instaliran baš taj sistem. Za stoni ili prenosivi računar možete posebno kupiti operativni sistem koji ćete naknadno instalirati, ali tako ćete više platiti. U slučaju tablet PC-ja ili pametnog telefona, ne možete birati operativni sistem; ti uređaji se isporučuju s operativnim sistemom koji se na njima može izvršavati i vi ga kasnije ne možete promeniti. Primera radi, na iPadu se može izvršavati samo operativni sistem iOS kompanije Apple.

Šta dobijate za uloženi novac?

Raspon cena računara je veliki, od samo nekoliko stotina do nekoliko hiljada dolara. Šta dobijate za dodatno uloženi novac, pored osnovnih funkcija:

- ✔ **Zahtevne aplikacije izvršavaće se bolje i brže.** Svaki računar obavlja osnovne funkcije – operacije s tekstom i pretraživanje interneta. Ali, ako koristite programe za 3D crtanje, video-editore ili igrice sa zahtevnom grafikom, primetićete da se ti programi mnogo bolje izvršavaju na računaru s bržim procesorom i više memorije.
- ✔ **Ekran je veći i stavke na njemu bolje se vide.** Veliki monitori s visokom rezolucijom standardno su skuplji od monitora manjih dimenzija.
- ✔ **Čvrsti disk je većeg kapaciteta.** Što više prostora na čvrstom disku imate, to na njega možete smestiti više aplikacija i podataka. Čvrsti

Poglavlje 6

Rad s vebom

U ovom poglavlju

Kako funkcioniše veb

Upoznavanje s okruženjem IE

Pretraživanje veba

Pregledanje istorije pretraživanja

Čuvanje i organizovanje omiljenih veb lokacija

Izrada sopstvenog veb sadržaja

Čitač veba (engl. *web browser*) jeste program za kretanje po veb stranama, ali i za pretraživanje informacija i slika. Većina čitača, kao što su Internet Explorer (IE) i Mozilla Firefox, dostupni su besplatno. U Macintosh računare, uz operativni sistem instalira se veb čitač Safari.

U ovom poglavlju otkrićete prednosti i mane korišćenja veba. Upoznaćete se s Internet Explorerom, podrazumevanim čitačem u Windowsu 8. Saznaćete kako da krstarite vebom, posetite određene adrese, sačuvate omiljene i koristite bezbedne lokacije. Otkrićete i kako se veb sadržaj pravi i objavljuje.

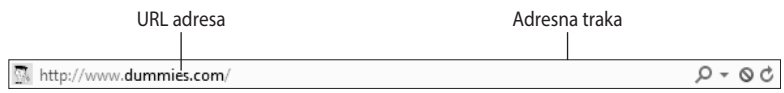
Kako funkcioniše veb

Prvo, da razjasnimo par termina. *Veb* je deo interneta; to je sistem međusobno povezanih strana s informacijama smeštenim na javno dostupnim serverima. *Veb strana* je dokument koji se pravi na programskom *jeziku za označavanje hiperteksta* (engl. *Hypertext Markup Language, HTML*) . Ona se čuva na *veb serveru* negde na internetu i ima svoju adresu, tzv. *jedinstvenu adresu veb lokacije* ili *URL adresu* (engl. *Uniform Resource Locator, URL*) preko koje pristupate veb strani. (Detalje o URL adresama pronaći ćete u sledećem odeljku.)

Skup povezanih veb strana – recimo, svih strana na veb lokaciji neke kompanije – zove se *veb lokacija* (*veb-sajt*).

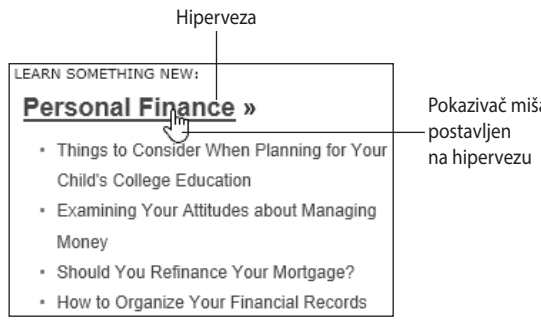
Veb čitač je softver za prikazivanje veb strana na računaru. Internet Explorer je čitač koji se besplatno instalira uz Windows. Njega ćete podrobnije upoznati u ovom poglavlju.

Određenu veb stranu možete prikazati tako što ćete upisati njenu URL adresu u veb čitač. Pretpostavimo da znate URL adresu veb strane koju hoćete da pregledate. Možda ste adresu videli u nekom časopisu ili na bilbordu, ili vam ju je prijatelj poslao. Unesite URL adresu u adresnu traku veb čitača i pritisnite Enter. Čitač pronalazi veb stranu na internetu i prikazuje vam je (slika 6-1).

Slika 6-1: *Upišite URL adresu u veb čitač da biste prikazali veb stranu.*

Drugi način da pristupite veb strani jeste da pratite *hipervezu* (engl. *hyperlink*), tj. vezu koja vodi do druge veb strane i koja se pritiska mišem. Hiperveza može biti u vidu teksta ili slike. Kada pokazivač miša postavite iznad hiperveze, on se pretvara u šaku čime ukazuje na to da je iznad veze koja se može pritisnuti (slika 6-2). Tekstualne veze su ponekad podvučene ili ispisane drugačijom bojom od ostatka teksta kako bi bile uočljivije. Možete pritisnuti vezu na jednoj strani da biste se prebacili na drugu a potom pritisnuti vezu na *toj* strani koja vas opet prebacuje na neku drugu itd. – tako se pritiskajući veze krećete po vebu.

Slika 6-2: *Prokazivač miša pretvara se u šaku kada ga postavite na hipervezu.*

Veb adrese

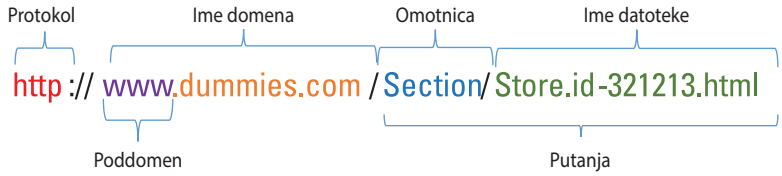
Veb adresa izgleda nešto poput ovoga:

```
http://www.dummies.com/Section/Store.id-321213.html
```

Evo šta svaki segment znači:

- ✔ **http** je skraćenica za HyperText Transfer Protocol. To je standard koji reguliše način na koji se prenosi veb sadržaj.
- ✔ **www** je skraćenica za World Wide Web. To znači da vam na serveru kojem ćete pristupiti treba odeljak s veb sadržajem. Ovo se ponekad zove *poddomen* (engl. *subdomain*).
- ✔ **dummies.com** je *ime domena* (engl. *domain name*). To je ime veb-sajta koji posećujete.
- ✔ Sve što sledi posle imena domena jeste putanja na serveru do sadržaja koji vam treba. Recimo, **Store.id-321213.html** je datoteka s traženim sadržajem a **Section** je omotnica u kojoj je ta datoteka smeštena.
- ✔ Kose crte (/) u adresi su separatori.

Slika 6-3 rezimira sve navedeno.

Slika 6-3: *Segmenti URL adrese.*

Poslednji segment imena domena (deo posle poslednje tačke, npr. com u dummies.com) zove se *domen najvišeg nivoa* (engl. *top-level domain*). Broj domena najvišeg nivoa ograničen je, i svaki ima posebno značenje koje opisuje vrstu domena. Recimo, com je skraćenica od „commercial“ (komercijalna veb lokacija). U tabeli 6-1 navedeni su najčešći domeni najvišeg nivoa. Na osnovu te informacije odmah možete znate koju vrstu veb lokacije predstavlja određeno ime domena.

Imena domena su verzije veb adresa prijemčive ljudima. Lako se pamte i razumeju. Ali, iza scene, imena domena imaju i drugo lice: numeričko. Svako ime domena ima ekvivalentnu adresu internet protokola (IP adresu).

Širom interneta specijalni serveri prevode imena domena u IP adrese. To su *serveri imena domena* (engl. *Domain Name Server, DNS*), tj. DNS serveri. Kad vaš veb čitač preko interneta pošalje zahtev za stranu koju ste tražili, DNS server preuzima taj zahtev i traži IP adresu imena tog domena u ogromnoj bazi podataka. Pomoću IP adrese on usmerava zahtev serveru koji sadrži tražene informacije.

Postoje dve vrste IP adresa: IP verzija 4 (Ipv4) i IP verzija 6 (Ipv6). Na internetu se trenutno koriste samo Ipv4 adrese ali u nekom trenutku u budućnosti preći će se na Ipv6 adrese, noviji tip adresiranja s većim brojem mogućih adresa.

Tabela 6-1 Domeni najvišeg nivoa

Domen	*Tip*	*Tip veb lokacije*
com	Komercijalni	Privredna preduzeća
net	U vezi s mrežom	Komercijalne lokacije koje se bave umrežavanjem na samom internetu
org	Organizacije	Neprofitne organizacije
mil	Vojni	Vojska
gov	Vlada	Vlada
edu	Obrazovanje	Obrazovne ustanove svih nivoa
uk	Ujedinjeno Kraljevstvo	Lokacije u Ujedinjenom Kraljevstvu
ca	Kanada	Lokacije u Kanadi
rs	Srbija	Lokacije u Republici Srbiji
Oznake drugih zemalja (veliki broj)	Zavisno od zemlje	Lokacije u zemlji predstavljenoj oznakom

Ipv4 adresa sastoji se od četiri broja, od kojih je svaki u opsegu od 0 do 255, razdvojena tačkama. Na primer:

```
203.55.28.4
```

Ipv6 adresa se sastoji od šest brojeva u heksadecimalnom sistemu (s osnovom 16) , razdvojenih dvotačkama. Evo primera:

```
2001:0:9d38:6abd:287e:1e9c:9d23:4e72
```

Verovatno vam nikad neće zatrebati neko dodatno objašnjenje – pa čak ni ovoliko nećete morati da znate – o IP adresama osim ako vas zadesi nesreća da morate rešiti problem s mrežom ili razgovarati s osobljem iz tehničke podrške svog davaoca internet usluga. (Zapravo, obe ove situacije nam se često dešavaju, pa ste, eto, sad pripremljeni za takve prilike.)

Okruženje Internet Explorera

U Windows 8 ugrađene su dve verzije Internet Explorera (IE). Jednom se pristupa preko početnog ekrana i on ima okruženje slično onom na tabletu; drugom se pristupa s radne površine i on ima okruženje kao standardna aplikacija koja se otvara s radne površine. Evo po čemu se razlikuju:

- ✔ **IE za radnu površinu:** Ova verzija je veoma slična ostalim aplikacijama s radne površine. Ima adresnu traku na vrhu prozora i dugmad za pristupanje omiljenim lokacijama i alatkama (slika 6-4).
- ✔ **IE za početni ekran:** Osmišljena po uzoru na aplikacije Windowsa 8 (slika 6-5), ova verzija ima nekoliko dugmadi i polje za unos adrese na dnu ekrana.

Slika 6-4: *Veb strana otvorena u Internet Exploreru s radne površine.*

Slika 6-5: *Veb strana otvorena u Internet Exploreru s početnog ekrana.*

U ovom poglavlju, u svim primerima i koracima koristi se verzija za radnu površinu. Dobro je znati da postoji i verzija za početni ekran i to iz tri razloga. Prvo, ako je slučajno otvorite, znaćete šta se dešava i nećete se uspaničiti. Drugo, ukoliko imate uređaj s ekranom osetljivim na dodir, možda će vam biti zgodnija verzija za početni ekran. Treće, ako koristite tablet s Windowsom, biće vam dostupna samo verzija za početni ekran jer na tabletima nema radne površine.

Verziju IE za radnu površinu otvarate tako što pritisnete ikonicu IE koja je prikačena za paletu poslova na Windowsovoj radnoj površini. Liči na malo slovo e (srednja ikonica na slici 6-6).

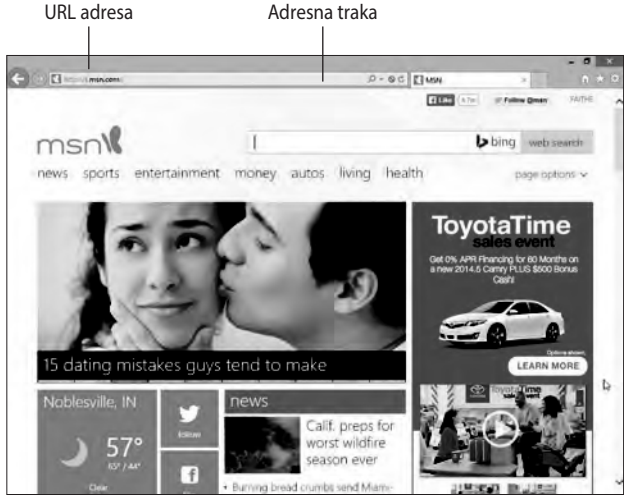
Slika 6-6: *Ikonica Internet Explorera.*

Kada otvorite IE, prikazuje se *početna strana* (engl. *home page*) – ona koja je podešena da se otvori pri pokretanju programa. Ako je niste promenili, to je `http://t.msn.com`, informativni MSN portal.

Ukoliko hoćete da izaberete neku drugu početnu stranu, otvorite je, pritisnite ikonicu sa zupčanikom u gornjem desnom uglu prozora veb čitača i pritisnite stavku Internet Options. U okviru za dijalog Internet Options, na kartici General pritisnite opciju Use Current.

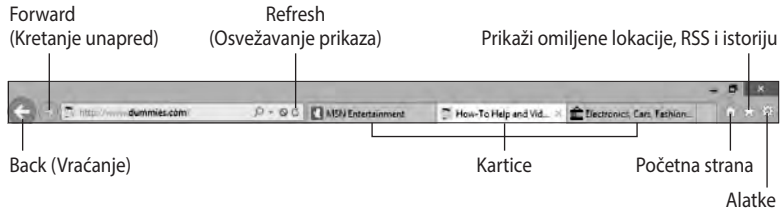
Da biste otvorili određenu stranu, unesite njenu URL adresu u adresnu traku na vrhu prozora i pritisnite Enter (slika 6-7). Ili, da biste prikazali stranu preko jedne od hiperveza na početnoj strani, pritisnite odgovarajuću hipervezu.

Slika 6-7: *Veb strani pristupate tako što upišete URL adresu u adresnu traku ili pritisnete hipervezu.*

Nakon što pređete na neku drugu veb stranu, možete pritisnuti dugme Back (strelica ulevo) da biste se vratili na stranu koju ste prethodno posetili. Dugme Back možete pritiskati onoliko puta koliko ima strana kojima se možete vratiti. Pored toga, kada držite pritisnuto dugme Back, prikazaće se meni s prethodno posećenim stranama iz koga možete izabrati odgovarajuću stranu (slika 6-8). Pošto pritisnete dugme Back, postaje dostupno dugme Forward (strelica udesno). Možete ga pritisnuti da biste se ponovo

kretali unapred. U slučaju da se strana ne učita ispravno, možda ćete morati da osvežite prikaz – pritisnite dugme Refresh na desnom kraju adresne trake ili taster F5 na tastaturi.

Slika 6-8: *Držite pritisnuto dugme Back da biste prikazali meni.*

Tri dugmeta u gornjem desnom uglu prozora sleva nadesno su:

- ✔ **Home (Početna strana):** Vraća vas na početnu stranu kad god ga pritisnete.
- ✔ **View Favorites, Feeds, and History (Prikaži omiljene lokacije, RSS i istoriju):** Otvara meni s tri kartice: Favorites, Feeds i History). O njemu ćete više pročitati kasnije u ovom poglavlju.
- ✔ **Tools (Alatke):** Otvara meni s opcijama za podešavanje Internet Explorera.

Internet Explorer koristi *kartice* (engl. *tabs*) kako bi vam omogućio da istovremeno imate otvoreno više veb strana. Na slici 6-7 otvorena je samo jedna kartica (MSN) ali su na slici 6-8 otvorene tri kartice. S jedne kartice na drugu prelazite tako što pritisnete odgovarajuću karticu.

Ako hoćete da otvorite novu karticu, pritisnite dugme New Tab – to je prazan kvadrat koji se nalazi desno uz krajnju desnu karticu. Hipervezu možete otvoriti na novoj kartici tako što ćete vezu pritisnuti desnim tasterom miša i izabrati opciju Open Link in New Tab.

Kad vam veb strana na nekoj kartici više ne treba, zatvorite je tako što ćete pritisnuti znak X na toj kartici ili desnim tasterom miša pritisnuti karticu i izabrati Close Tab.

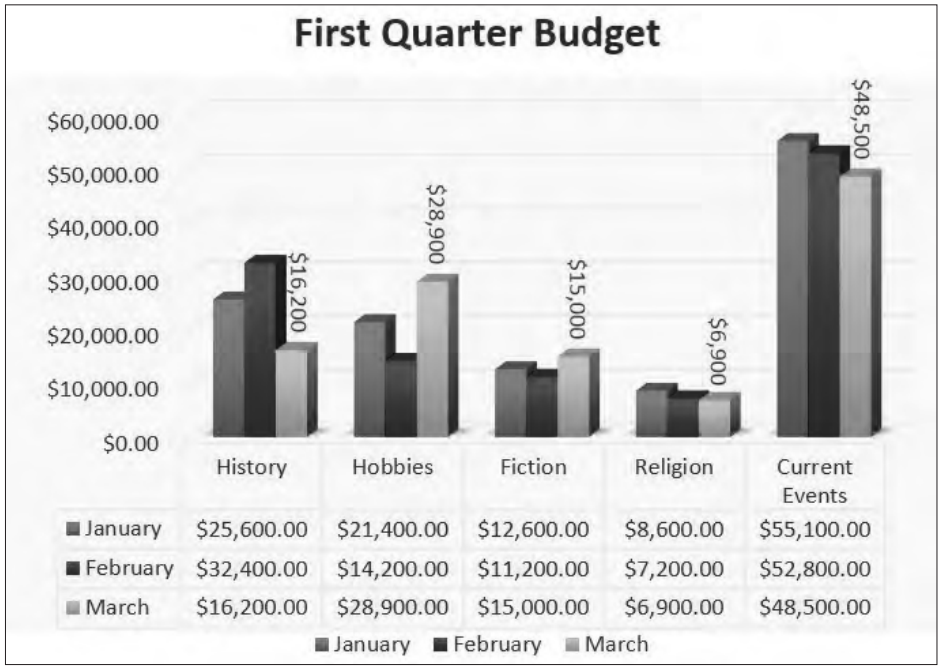
Pretraživanje veba

Ponekad ćete imati tačnu adresu strane koju hoćete da pogledate ili naići na hipervezu koja vam deluje zanimljivo i želećete da pogledate tu konkretnu stranu ali verovatno ćete većinu veb lokacija posećivati pretraživanjem veba.

Pretraživač (engl. *search engine*) jeste uslužni program koji pretražuje ogroman indeks veb strana na osnovu ključnih reči koje ste mu zadali. On vam prikazuje strane s rezultatima pretrage koji se sastoje od hiperveza i kratkih opisa lokacija koje predstavljaju. Postoji mnogo pretraživača u vlasništvu velikih kompanija s ogromnim, moćnim serverima u kojima se održavaju baze podataka. Pretraživanje po istoj ključnoj reči u različitim pretraživačima verovatno će dati slične, ali ne istovetne rezultate.

Deo III

Programi za produktivnost

bonus na vebu

Na adresi www.dummies.com/extras/digitalliteracy potražite alternative kupovini paketa Microsoft Office.

U ovom delu…

- ✔ Otkrijte kako da izaberete, instalirate i uklanjate aplikacije, i kako da se krećete u aplikaciji iz paketa Office.
- ✔ Naučite da pravite dopadljive dokumente u Microsoft Wordu, sa slikama i tabelama.
- ✔ Saznajte kako da upravljate datumima i izračunavate ih u Microsoft Excelu, te kako da pravite dijagrame.
- ✔ Naučite kako da u Microsoft PowerPointu pravite prezentacije, uključujući slike, prelazne efekte i zvukove.
- ✔ Upoznajte se s bazama podataka i načinom na koji se u njima čuvaju podaci, i napravite bazu podataka od više tabela u Microsoft Accessu.

Poglavlje 9

Upoznavanje s aplikacijama

U ovom poglavlju

Vrste i namene aplikacija

Kako se aplikacije instaliraju i uklanjaju

Aplikacije iz paketa Microsoft Office

Kretanje u okruženju Office aplikacije

Otvaranje, snimanje i štampanje datoteka u aplikaciji

Aplikacije su programi koji vam omogućavaju da na računaru radite nešto korisno ili zabavno. Tu spadaju izrada dokumenata za poslovne ili lične projekte, bavljenje hobijima, učenje i zabava.

U ovom poglavlju saznaćete kakve sve aplikacije postoje, te kako se instaliraju i uklanjaju iz Windowsa 8.1. Takođe ćete naučiti koji su programi obuhvaćeni paketom Microsoft Office 2013 i koje su zajedničke karakteristike Office aplikacija.

Vrste aplikacija

Aplikacije postoje za skoro sve što vam može pasti na pamet da uradite s računarom. One se mogu svrstati u nekoliko širih kategorija:

- ✔ **Poslovna produktivnost:** Namenjene su da pomognu korisnicima u obavljanju ozbiljnih poslova, kao što su pisanje izveštaja, izračunavanje budžeta, slanje faktura, skladištenje podataka i upravljanje projektima. Primeri ovakvih aplikacija su programi za obradu teksta, programi za tabelarna izračunavanja, baze podataka, izrada prezentacija, programi za računovodstvo i softver za pripremu obračuna poreza.
- ✔ **Slike:** I slike mogu biti ozbiljan zadatak, a mogu vam poslužiti i samo za zabavu. U softveru za izradu slika pravite i menjate sve vrste slika, uključujući fotografije, crteže (kako tehničke, tako i kreativne), dijagrame i sličice.
- ✔ **Video:** Aplikacije za reprodukciju videa na računaru, kao i one za snimanje i montažu sopstvenih video-zapisa.

- ✔ **Audio:** Aplikacije koje reprodukuju sve vrste audio-sadržaja, među kojima su muzika, podkasti, audio-knjige itd. Možete nabaviti i aplikacije u kojima snimate i montirate sopstvene audio-zapise.
- ✔ **Obrazovanje:** Postoje aplikacije koje vas podučavaju predmetima koji vas zanimaju, bilo to učenje stranog jezika, bilo učenje kako da popravljate računare. Možete pohađati akademske kurseve za koje postoje posebne aplikacije pomoću kojih se polaznicima dostavlja sadržaj za određeni predmet, kao što je prateći DVD s vežbanjima uz neki udžbenik.
- ✔ **Komunikacija:** Ako imate vezu s internetom, možete koristiti nekoliko vrsta programa za komunikaciju kako biste krstarili vebom, slali i primali e-poštu, ćaskali s prijateljima putem trenutnih poruka, učestvovali u video-ćaskanju i razmenjivali datoteke.
- ✔ **Hobiji i lično usavršavanje:** Postoje programi koji vam mogu pomoći da se bavite određenim hobijem – planiranje uređenja bašte, izrada porodičnog stabla i još mnogo toga.
- ✔ **Igrice:** Toliko mnogo igrica a tako malo slobodnog vremena za igru! Koje god igrice volite da igrate, ima ih na stotine, od kartaških i društvenih igara, do akcionih pucačkih igrica sa čudovištima.
- ✔ **Programerske alatke:** Ne svida vam se nijedan program? Onda ga sami napišite! Razvojni softver obezbeđuje okruženje za izradu programa – ukoliko znate da programirate. (Idite na kurs; ne pokušavajte sami to da naučite.) Postoje i programerske alatke za izradu veb sadržaja.

Ako hoćete da vidite koje su aplikacije instalirane na vašem računaru, prikažite početni ekran u Windowsu 8.1 i potom pritisnite strelicu nadole u dnu ekrana da biste otvorili listu Apps. Detalje o listi Apps i načinu na koji se otvaraju programi potražite u poglavlju 4.

Instaliranje i uklanjanje aplikacija

Svaka aplikacija ima određene minimalne sistemske zahteve. Da biste instalirali aplikacije, vaš računar mora zadovoljiti ili premašiti takve zahteve. Primera radi, ovo su sistemski zahtevi za Microsoft Office 2013:

CPU (Procesor): brzina rada 1 GHz

RAM: 1 GB za 32-bitnu verziju odnosno 2 GB za 64-bitnu verziju

Čvrsti disk: 3 GB slobodnog prostora

Operativni sistem: Windows 7, Windows Server 2008 R2, Windows 8 ili Windows Server 2012

Sistemski zahtevi aplikacije navedeni su na ambalaži proizvoda ili na veb lokaciji proizvođača. Ako vaš računar ne zadovoljava zahteve, aplikacija se možda neće ni instalirati ili će se instalirati ali će raditi sporo.

Prilikom instaliranja aplikacije na računaru s Windowsom 8.1, dešava se sledeće:

- ✔ Potrebne datoteke se raspakuju i kopiraju na čvrsti disk računara.
- ✔ Unose se izmene u Windowsove konfiguracione datoteke (baza Registry) kako bi Windows znao da aplikacija postoji. Tu može spadati promena podrazumevane aplikacije kojom se otvaraju određene vrste datoteka.
- ✔ Postavljanje prečice do aplikacije na listu Apps (kojoj se pristupa s početnog ekrana).

Postupak instaliranja aplikacije zavisi od toga kako ste je nabavili. Ako ste je preuzeli s veba, preuzeta datoteka je konfiguracioni program. Dvaput pritisnite njegovu ikonicu da biste ga pokrenuli i sledite uputstva za instaliranje softvera.

Ukoliko ste program kupili na disku, ubacite disk u DVD uređaj. Možda će se prikazati poruka da izaberete šta računar treba da uradi s diskom. Ako pritisnete ili dodirnete tu poruku, ugledaćete listu s opcijama (slika 9-1). Izaberite da pokrenete (engl. *run*) datoteku Setup.exe ukoliko vam je ponuđena takva opcija. U suprotnom, opredelite se da pregledate (engl. *browse*) datoteke na disku i ručno pronađete konfiguracionu datoteku (engl. *setup file*).

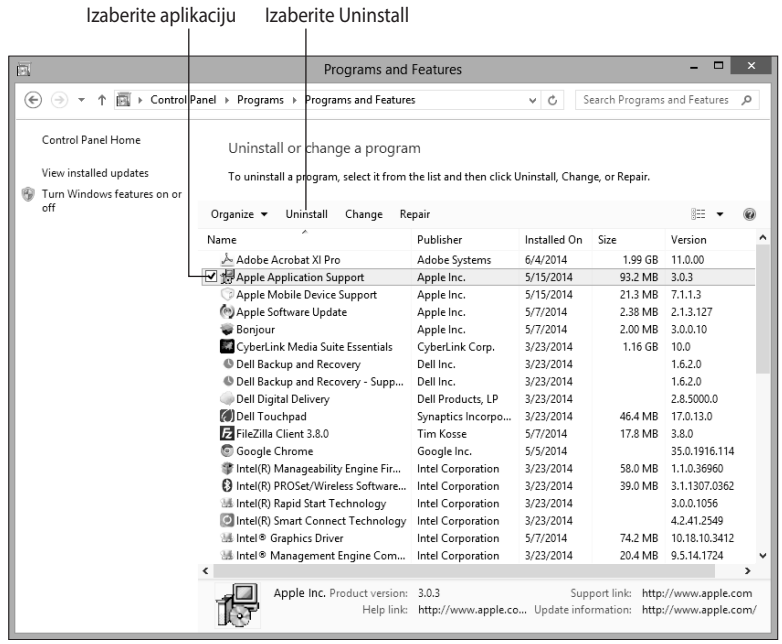

Slika 9-1: *Lista mogućih operacija s diskom nakon što ga ubacite u računar.*

Nakon što se aplikacija instalira, njeno ime se prikazuje u Windowsovoj listi instaliranih aplikacija (lista Apps) na početnom ekranu, o kojoj ste čitali u poglavlju 4, kao i u kategoriji Programs u Control Panelu.

Da biste deinstalirali aplikaciju, morate preći u Control Panel:

1. **Na Windowsovoj radnoj površini, desnim tasterom miša pritisnite dugme Start i izaberite Control Panel.**
2. **U kategoriji Programs, pritisnite Uninstall a program. Prikazaće se lista instaliranih programa (slika 9-2).**

Slika 9-2: *Lista instaliranih programa.*

3. **Pritisnite aplikaciju koju hoćete da deinstalirate.**

   Na traci iznad liste pojaviće se dugmad za dostupne operacije za izabrani program.

   Recimo, na slici 9-2, dostupne operacije su Uninstall (Deinstaliraj), Change (Promeni) i Repair (Popravi). Za neke aplikacije dostupna će biti samo opcija Uninstall.

4. **Pritisnite Uninstall. Proces deinstaliranja počinje.**
5. **Sledite uputstva na ekranu da biste završili deinstaliranje. Koraci zavise od konkretne aplikacije.**

Šta je Microsoft Office?

Microsoft Office je paket aplikacija za poslovnu produktivnost. *Paket* (engl. *suite*) jeste grupa aplikacija koje su napravljene tako da dobro rade zajedno i imaju zajedničke elemente okruženja (engl. *interface*). Jeftinije je kupiti paket nego odvojeno kupiti pojedinačne aplikacije.

Postoji nekoliko izdanja paketa Microsoft Office 2013, od kojih svako sadrži drugačiju kombinaciju aplikacija. Tabela 9-1 prikazuje koje aplikacije su dostupne u konkretnom izdanju. Obratite pažnju na to da su neka izdanja dostupna samo preko *količinskog licenciranja* (engl. *volume licensing*) – to jest, kada kompanija kupi količinsku licencu koja omogućava instaliranje više kopija softvera. Primera radi, univerzitet može obezbediti Office svim studentima i profesorima preko grupne licence.

Postoje i izdanja paketa Office zasnovana na pretplati – to je tzv. Microsoft Office 365; ona su dostupna na vebu uz godišnju pretplatu. Potpuniju tabelu s izdanjima ovog paketa i proizvodima koje oni sadrže, uključujući i sva izdanja paketa Office 365, potražite na adresi `http://en.wikipedia.org/wiki/Microsoft_Office_2013#Comparison`.

Tabela 9-1 Izdanja paketa Microsoft Office

	Home & Student	*Home & Business*	*Professional*	*Standard (Dostupno samo preko količinskog licenciranja)*	*Professional Plus (Dostupno samo preko količinskog licenciranja)*
Word	X	X	X	X	X
Excel	X	X	X	X	X
PowerPoint	X	X	X	X	X
OneNote	X	X	X	X	X
Outlook		X	X	X	X
Publisher			X	X	X
Access			X		X
InfoPath					X
Lync					X

Evo kratkog opisa svih aplikacija:

- ✔ **Word:** Program za obradu teksta koji služi za izradu tekstualnih dokumenata, kao što su izveštaji, beleške i pisma.
- ✔ **Excel:** Proračunske tabele za organizovanje i izračunavanje numeričkih podataka, kao što su budžeti, rezultati prodaje i krediti.
- ✔ **PowerPoint:** Program za prezentacije u kome možete napraviti kompjuterizovani slajd-šou koji prati razne vidove javnog obraćanja (prodajne prezentacije, predavanja, informativni sastanci itd.).
- ✔ **Outlook:** Program za rad s e-poštom i ličnim podacima. Koristi se za slanje i primanje e-pošte, zakazivanje sastanaka, praćenje lista zadataka i čuvanje podataka o kontaktima.
- ✔ **Access:** Sistem za upravljanje bazama podataka. U njemu se čuvaju i organizuju strukturirani podaci, kao što su stanje u magacinu, lični podaci o osobama i narudžbine kupaca.
- ✔ **Publisher:** Program za stono izdavaštvo u kome pravite dokumente sa složenijim rasporedom elemenata od onih koje nudi Word, poput brošura i biltena.

- ✔ **OneNote:** Program za organizovanje beležaka koji omogućava čuvanje i kombinovanje podataka iz više izvora, kao što biste to činili u kartonskoj fascikli ili fiokama kancelarijskog ormana.
- ✔ **InfoPath:** Aplikacija za izradu, distribuciju i popunjavanje elektronskih obrazaca.
- ✔ **Lync:** Aplikacija za slanje trenutnih poruka koja se može koristiti s određenim tipovima servera.

Pored kompletnih aplikacija, Microsoft nudi i pojednostavljene on-lajn verzije nekih aplikacija (Word, Excel, PowerPoint i OneNote). Pristupate im tako što se prijavite na servis OneDrive (`www.onedrive.com`) preko svog Microsoft ID-a, a zatim pritisnete dugme Create i izaberete vrstu dokumenta koju hoćete da napravite. Druga mogućnost je da pritisnete neku od postojećih datoteka smeštenih na vaš OneDrive prostor kako biste je otvorili u veb verziji njene matične aplikacije.

U ovoj knjizi trudim se da budem jednostavna pa ću vam zato prikazati samo osnovni paket aplikacija: Word (poglavlje 10), Excel (poglavlje 11), PowerPoint (poglavlje 12) i Access (poglavlje 13), plus nešto malo o Outlooku u poglavlju 7.

Kretanje po okruženju aplikacije iz paketa Office

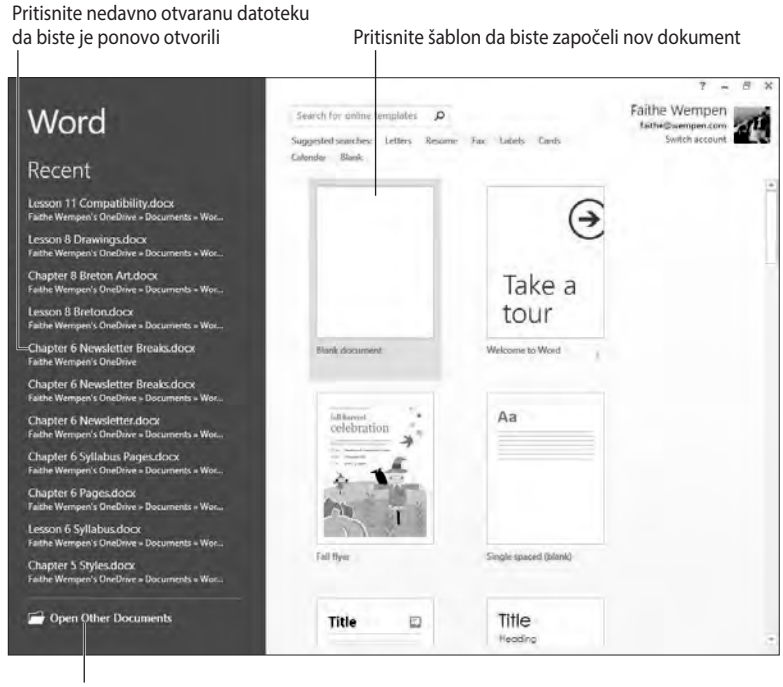
Okruženje svakog programa iz paketa Office 2013 sastoji se od komandne trake (engl. *Ribbon*) s karticama, menija File, statusne trake na dnu prozora, kontrola za upravljanje prozorom i ostalih zajedničkih mogućnosti. U odeljcima koji slede, upoznaćete se sa svim njihovim zajedničkim elementima. Microsoft Word će mi poslužiti za većinu primera, ali imajte na umu da su svi opisani elementi u suštini isti u svakoj Office aplikaciji.

Početni ekran

Kao novina u Officeu 2013, početni ekran se prikazuje kada otvorite aplikaciju. Da biste ga zaobišli i odmah otvorili nov, prazan dokument, možete pritisnuti taster Esc. Druga mogućnost je da otvorite postojeći dokument ili pritisnete neki od šablona koji se prikazuje kada hoćete da započnete nov dokument zasnovan na šablonu (engl. *template*). Slika 9-3 prikazuje početni ekran u Wordu.

Komandna traka i kartice

Sve aplikacije iz paketa Office 2013 imaju isti sistem navigacije – tzv. traku s komandama (Ribbon). To je traka s karticama smeštena na vrhu prozora aplikacije. Svaka *kartica* (engl. *tab*) sadrži raznu dugmad. Različite kartice pritiskate da biste pristupali različitim funkcijama i grupama dugmadi. Na jednoj kartici dugmad su organizovana u grupe. Ime grupe ispisano je ispod dugmadi.

Slika 9-3: *Početni ekran u Wordu.*

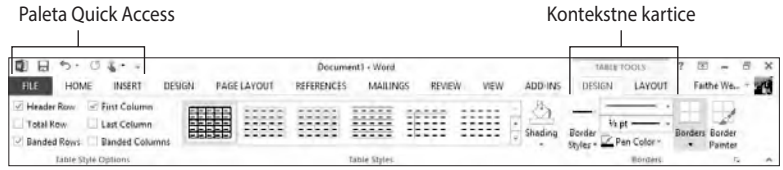
Kada pokazivač miša postavite na dugme, prikazuje se *ekranska napomena* (engl. *ScreenTip*) u kojoj je navedeno ime dugmeta, njegova funkcija, kao i prečica s tastature (Ctrl+L) koju možete opciono koristiti da biste izabrali datu komandu (slika 9-4).

Slika 9-4: *Ekranska pomoć se prikazuje kada pokazivač miša postavite na dugme.*

Određene kartice i grupe kartica prikazuju se samo kada obavljate konkretne operacije ili radite s određenom vrstom sadržaja. To su *kontekstne kartice* (engl. *contextual tabs*). Primera radi, kada radite s tabelom, dostupna vam je grupa kartica po imenu Table Tools (Alatke za tabelu). U toj grupi

nalaze se dve kartice: Design i Layout. U ovoj knjizi, kada pominjem kontekstnu karticu, navodim i naziv grupe kartica i konkretnu karticu. Recimo, kartica Design grupe Table Tools prikazana je na slici 9-5.

Slika 9-5: *Kartica Design grupe Table Tools.*

Paletu *Quick Access Toolbar* čini red dugmadi iznad komandne trake (slika 9-5). Ona sadrži prečice do nekoliko često korišćenih komandi, a vi na nju možete dodati i svoje prečice. Svaku komandu na komandnoj traci možete pritisnuti desnim tasterom miša i izabrati opciju Add to Quick Access Toolbar da biste je postavili na ovu paletu. Korisna komanda, dostupna samo na paleti Quick Access, jeste Undo, koja poništava poslednju izvršenu operaciju. Njena prečica s tastature je Ctrl+Z u svim Office aplikacijama.

Meni File

U svakoj Office aplikaciji, pritiskom na karticu File otvara se istoimeni meni (slika 9-6), poznat i kao *prikaz iza scene* (engl. *Backstage view*). On vam omogućava pristup komandama koje se odnose na datoteku s kojom trenutno radite – to su snimanje, otvaranje, štampanje, slanje e-poštom i proveravanje njenih svojstava. U svakoj aplikaciji kartica File je drugačije boje. U Wordu je, primera radi, plava. Iz prikaza iza scene izlazite tako što pritisnete taster Esc ili strelicu ulevo u gornjem levom uglu. Pošto otvorite meni File, možete pritisnuti kategoriju s leve strane da biste prikazali drugu stranu s komandama.

Kretanje po aplikaciji

Dok radite u nekoj Office aplikaciji, sadržaj koji unesete u dokument može biti toliko obiman da se ne vidi ceo na ekranu pa ćete morati da pomerate sadržaj po ekranu kako biste pregledali njegove različite delove. Sadržaj se najlakše pomera po ekranu tako što se *klizne trake* (engl. *scroll bars*) povlače mišem (slika 9-7).

Pomeranjem sadržaja dokumenta pomoću kliznih traka, ne pomera se tačka umetanja, tako da se ono što otkucate ili umetnete neće obavezno pojaviti na mestu koje se trenutno prikazuje na ekranu.